

Asia: VN/13339/2019

Vaarallisimpien väkivaltarikollisten vapauttamisen edellytykset

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeusministeriö asetti 1 päivänä kesäkuuta 2020 työryhmän, jonka tehtäväksi se antoi arvioida vaarallisimpien väkivaltarikollisten vapauttamista koskevaa lainsäädäntöä ja viranomaisten välisiä yhteistyökäytäntöjä.

Työryhmä ehdottaa elinkautisvankien ehdonalaista vapauttamista koskevaa rikoslain säännöstä selvennettäväksi lisäämällä siihen maininta arviosta tuomitun riskistä syyllistyä väkivaltarikokseen. Tämä vastaisi käytännössä voimassa jo olevaa menettelyä. Lisäksi ehdotetaan yhdistelmärangaistuksen määräämistä koskevan rikoslain säännöksen selventämistä. Työryhmä ehdottaa myös kehittämistoimia vaarallisimpien väkivaltarikollisten tukitoimiin vankeusaikana ja vapauttamisen yhteydessä. Työryhmä on myös tunnistanut tarpeen jatkotyölle tiettyjen kysymysten osalta, jotka koskevat muun muassa viranomaisten välistä tietojenvaihtoa sekä oikeuspsykiatrista hoitoa.

Työryhmän ehdotukset vaikuttavat perustelluilta. Haluan kuitenkin korostaa sitä työryhmän esiin ottamaa seikkaa, että psykiatriseen väkivaltariskiarviontiin liittyy yksilötasolla huomattavia epävarmuustekijöitä. Olisi tärkeää, kuten työryhmäkin on todennut (s. 103), että arvioita oikeudellisessa toiminnassa hyödyntävät henkilöt, kuten syyttäjät ja tuomarit, ovat perehtyneet riittävässä määrin arvioihin liittyviin epävarmuustekijöihin.

Voin yhtyä myös siihen, että väkivaltariskiarvioiden tekemiseen, niiden laadukkuuden sekä laatimisen viivytyksettömyyden varmistamiseksi, tarvitaan riittävästi henkilöresursseja. Psykiatrisen vankisairaalan vaikeudet laatia väkivaltariskiarvioita viivytyksettä ovat tulleet esiin kanteluasioissa (mm. EOAK/842/2021).

Työryhmä on korostanut tukitoimien tärkeyttä (esim. s. 41–42). Voin yhtyä tähän. Mietinnössä todetaan, että tukitoimet vankeuden aikana voivat olla esimerkiksi vankiloissa järjestettävien kuntouttavien ohjelmien järjestämistä, psykologin tai muun ammattihenkilön kanssa käytävää yksilökeskustelua, opiskelun ja työssäkäynnin mahdollistamista, perhesiteiden tukemista, psykiatrisen avun tarjoamista ja päihdekuntoutusta.

Kantelu- ja tarkastushavaintojen perusteella vaikuttaa huolestuttavasti siltä, että vankiloissa erilaiset uusimisriskiin ja yhteiskuntaan sopeutumiseen vaikuttamaan pyrkivät tukitoimet ovat monien vankien kohdalla riittämättömiä tai jopa olemattomia. Tämä on tullut esiin erityisesti suljetuimmille osastoille sijoitettujen vankien osalta, joiden kohdalla ei ole poikkeuksellista, että heitä ei ole sijoitettu toimintaan tai että toiminta on määrältään vähäistä tai ei vaikuta tarkoituksenmukaiselta vangin tukitarpeet huomioon ottaen. Tietojeni mukaan esimerkiksi työryhmän mainitsema (s. 121) psykologisen ja psykiatrisen tuen lisääminen ja toiminnan kehittäminen Riihimäen vankilan eräällä osastolla yhteistyössä Vankiterveydenhuollon yksikön kanssa ei ole jatkunut ainakaan alkuperäisessä muodossaan. Tukitoimien vaatimiin voimavarakysymyksiin sekä henkilöstön riittävyyden ja ammattitaidon että vankiloitten tarkoituksenmukaisten ja toimivien tilojen osalta tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Vapautuneiden vankien mahdolliset tukitoimet ja niiden riittävyys eivät tule laillisuusvalvontatyössä esiin samalla tavalla kuin suljettujen laitosten tilanne tulee. Voin kuitenkin yhtyä työryhmän näkemykseen tältäkin osin. Vapautuneiden vankien riittävät uusimisriskiä vähentävät tukitoimet tulee varmistaa myös vankilan ulkopuolella. Tällä voidaan suojella yhteiskuntaa uusilta vakavilta rikoksilta.

Kuten jo totesin, laillisuusvalvojan näkökulmasta lainsäädännön edellyttämä (vankeuslaki 8 luku) velvollisuus järjestää vangeille yhteiskuntaan sijoittumista edistävää toimintaa toteutuu nykyisellään huolestuttavan huonosti. Tämä koskee erityisesti niitä vankeja, joiden muodostama turvallisuusriski arvioidaan suurimmaksi ja jotka sijoitetaan suljetuimmille osastoille. Näkemykseni perustuu kuitenkin yksittäistapauksellisiin kanteluihin ja yksittäisten tarkastuskohteiden havainnointiin. Laillisuusvalvontatyössä epäkohdilla on lisäksi taipumus korostua. Lainmukaiset ja toimivat käytännöt eivät niinkään tule esiin. Vankien mielekkään toiminnan puutteeseen ja Rikosseuraamuslaitoksen voimavarojen riittämättömyyteen on kiinnitetty huomiota myös oikeudenhoitoa koskevassa valtioneuvoston selonteossa (Valtioneuvoston julkaisu 2022:67).

Yleisvaikutelma mietinnöstä on, että nykyinen tilanne nähdään lainsäädäntöön perustuen valoisampana kuin millaisena se ylimmälle laillisuusvalvojalle näyttäytyy käytännössä, vaikka resurssilisäyksiä esitetäänkin. Esitän harkittavaksi, olisiko tarpeen tehdä tutkimus vankien vankeuslain 8 luvun mukaiseen toimintaan sijoittamisen laadun ja laajuuden nykytilasta, sekä mietinnön kohderyhmänä olevien vankien osalta että mieluiten laajemminkin.

Laillisuusvalvontatyössä syntyy ajoittain vaikutelma, että vankiloissa on vankeja, jotka kuuluisivat ennemmin psykiatrisen hoidon piiriin kuin vankilaan. Vankeusaikana keinot heidän auttamisekseen ovat rajalliset. Olisikin tärkeää, että oikeuspsykiatrisen hoidon mahdollisuuksia mietinnössä esitetyin tavoin tarkastellaan sosiaali- ja terveysministeriön lainvalmistelutyössä.

Mäkinen Tiina

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia - Apulaisoikeusasiamiehen sijainen

Mikko Sarja; Esittelijäneuvos Anu Rita